

3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

4. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004.

Наливайко Лариса Романівна
проректор, доктор юридичних наук,
професор, Заслужений юрист України

Зеленіна Марина Володимирівна
слухач магістратури юридичного факультету

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ

Мирні зібрання є критерієм, завдяки якому визначається рівень демократії у державі, а також потужним засобом громадського контролю за діяльністю органів публічної влади. Народ має право обирати економічний, політичний, соціальний розвиток своєї держави, зокрема через різні форми мирних зібрань. До того ж, зазначене право є також засібом захисту інших суміжних прав: на свободу думки і слова, віросповідання, вільний розвиток особистості тощо. Великої актуальності набуває міжнародний захист зазначеного права, оскільки спостерігається значне підвищення кількості мирних зібрань у різних державах з різних питань, тому у разі обмеження цього права з боку держави, необхідно розуміти, що кожен має право звернутись із захистом порушених прав, гарантованих міжнародними договорами, до наднаціональних міжнародних інституцій.

Проблематика мирних зібрань досліджується у працях науковців та практиків. Зокрема, у працях В. Букача, О. Васьковської, І. Колосова, М. Логвиненка, О. Щербанюка та ін. Проте окремі питання міжнародного захисту зазначеного права сьогодні залишаються недослідженими.

Право на свободу мирних зібрань належить до фундаментальних прав людини, яке полягає у можливості проводити мітинги, демонстрації, пікети та інші збори публічно або приватно [1, с. 375]. До того ж, зазначене право передбачає можливість колективно висловлювати, сприяти та захищати спільні інтереси [2, с. 86]. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що свобода зборів є *lex specialis* щодо свободи вираження своєї думки, яка є *lex generalis*, а право на свободу слова постає однією з цілей свободи зібрань, що було сприйнято вітчизняною наукою.

Право на мирні зібрання отримало закріплення в усіх основних міжнародно-правових документах щодо захисту прав людини. Серед них: Загальна декларація прав людини, яка у ст. 20 проголошує, що кожна людина має право на свободу мирних зібрань та асоціацій, а також ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яку асоціацію; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, який у ст. 21 визнає право на мирні збори, до того ж, передбачає, що зазначене право є невідчужуваним, тобто не може бути обмеженим, окрім чітко визначених випадків щодо забезпечення державної, суспільної безпеки та громадського порядку [3]. Щодо регіональних міжнародних документів, то право на свободу мирних зібрань закріплено в тексті Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Зокрема, у ст. 11 передбачено, що кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів [4].

Зважаючи, що це право є одним з основоположних прав людини, його закріплення на національному рівні міститься у Конституції України, норми якої відповідають міжнародним стандартам у зазначеній сфері. Тож, у національному законодавстві, відповідно до ст. 39 Основного закону України, громадяни мають право збиратися мирно, без зброї й проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування [5]. Однак наголосимо, що свобода мирних зібрань, відповідно до міжнародних документів, право кожної особи, не лише громадянина.

Щодо поняття «зібрання», яке потребує окремого тлумачення, під ним розуміємо зустріч

значної кількості осіб для досягнення спільної мети, при тому, вона повинна спрямовуватись на формування колективної думки та на вироблення спільної точки зору учасників. Мета може стосуватись будь-якої сфери суспільного життя: політичної, цивільної, економічної, духовної [6, с. 86]. Важливо зауважити, що зібрання захищаються нормами міжнародного права тільки в тому випадку, коли вони є вільними та мирними. Перший елемент означає, що зібрання, організовані органами державної влади, органами місцевого самоврядування не можуть бути визнані вільними. Другий елемент стосується категорії миру, тобто міжнародний захист отримують лише ті зібрання, які не мають на меті заклики до насильства, насильницькі дії або повстання проти демократичних принципів побудови суспільства і держави. До того ж, важливо наголосити, що правом на мирні зібрання користуються здебільшого фізичні особи – громадяни держави, однак таким правом наділені юридичні особи та об'єднання також, зокрема профспілки.

Міжнародний захист права на мирні зібрання передбачає обов'язки держави щодо забезпечення на національному рівні вказаного права. Зокрема, держава зобов'язана сприяти проведенню мирних зібрань у місцях, яким віддають перевагу організатори, захищати їх, а також гарантувати відсутність перешкод для поширення інформації щодо запланованого зібрання і результатів його проведення. Держава також повинна мати достатні ресурси для забезпечення безпеки у період мирного зібрання.

Слід зазначити, що прикладами ухвалення ЄСПЛ рішень стосовно порушення права на мирні зібрання можна назвати справу щодо спроб запобігти проведенню політичних демонстрацій та заходів, відмова у повазі до права на мирні зібрання та у захисті політичної демонстрації («Об'єднана македонська організація Ілінден та Іванов проти Болгарії», № 44079/98, «Іванов проти Болгарії», № 46336/99). Загалом, практика Європейського суду з прав людини в контексті порушення права на свободу мирних зібрань, наголошує, що заборона проведення зібрань з посиланням на можливі порушення громадського порядку має будуватись на беззаперечних доказах. В одній зі справ ЄСПЛ зробив висновок, що у зв'язку з тим, що свобода мирних зібрань має засадничий характер і надзвичайно тісно пов'язана з демократією, доводи мають бути переконливими та неспростовними, такими, що виправдовують втручання держави у зазначене право [4].

Отже, свобода мирних зібрань є одним з основоположних прав, яке є мірилом демократії у державі. Зазначене право містить можливість публічно або приватно збиратись у формі мітингів, демонстрацій тощо, а також колективно захищати, відстоювати свої переконання. Головними критеріями для міжнародного захисту вказаного права є «мир» та «вільність». Лише у разі дотримання цих елементів, особи можуть розраховувати на захист, який передбачений у фундаментальних міжнародних документах, та може бути здійснений, зокрема, через Європейський суд з прав людини.

Список використаних джерел

1. Світненко А. П. Право на свободу мирних зібрань у міжнародному законодавстві. *Альманах права*. 2017. № 8. С. 371–375.
2. Святун О. В. Право на свободу мирних зібрань у праві Європейського Союзу. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2015. Т. 168. С. 85–89.
3. Про ратифікацію Міжнародного пакта про громадянські і політичні права : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 р. № 2148-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2148-08> (дата звернення: 17.01.2020).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 17.01.2020).
5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р (зі змінами). *Законодавство України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 17.01.2020).
6. Постановление Европейского суда по правам человека по делу «Махмудов (Makhmudov) против Российской Федерации» от 26 июля 2007 г. URL: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ARB;n=51844/> (дата звернення: 17.01.2020).